HÄMEENLINNAN KAUPUNKI

Kanta-Hämeen työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu

Lausunto

10.10.2017

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Lausuntopyyntönne

HE 106/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018; työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialaa koskevat asiat

Näkökulmana työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP)

Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP) on toimintamalli, jossa kunta, Kela ja TE -palvelut yhdessä arvioivat työttömien palvelutarpeet, suunnittelevat työllistymisen edistämiseksi tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet sekä vastaavat työllistymisen edistämisestä ja seurannasta. TYP- toiminta perustuu lakiin työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (1369/2014) ja sitä johdetaan kuntavetoisesti. Asiakaskohderyhmänä ovat ne pidemmän aikaa työttömänä olleet, joilla työllistymisen esteenä voi olla erilaisia elämänhallinnan ongelmia tai työ- ja toimintakyvyn rajoitteita, mutta joiden tavoitteena on ensisijaisesti työllistyminen. TYP-palvelu on henkilökohtaista, kohdennettua ja asiakkaan tarpeista lähtevää. Palveluprosessin lähtökohtana on monialainen palvelutarpeen arviointi, jolloin palvelukokonaisuudet kyetään räätälöimään asiakaslähtöisesti ja yksilöllisesti mahdollisimman vaikuttaviksi ja yhteiskunnan kannalta taloudellisiksi. Asiakastyö on tavoitteellista monialaista verkostotyöskentelyä. Toiminnan koordinointia ja prosesseja johtaa kuntien palkkaama TYP-johtaja.

Lausunnon antajana on Kanta-Hämeen työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu, joka toimii Hämeenlinnan, Riihimäen ja Forssan kaupungeissa sekä Janakkalan, Hattulan, Hausjärven, Lopen, Tammelan, Jokioisten, Humppilan ja Ypäjän kunnissa.

TEM:n pääluokan talousarvioesitys 2018

Talousarviossa on vähennystä sekä työ- ja elinkeinotoimistojen toimintamenoissa (-18 %) että julkisissa työvoima- ja yrityspalveluissa (-6 %). Vaikka tämä johtuu osin siitä, että määrärahoja siirrellään budjetin sisällä, on varmistettava, että toimintamenoille ja palveluille on budjetoitu riittävästi esimerkiksi määräaikaishaastattelujen tekemisen ja aktiivimallin vaatimien palvelujen vuoksi. Pitkäaikaistyöttömyyden lasku reagoi talouskasvuun viiveellä, joten kohderyhmän palvelujen tarve ei välttämättä juurikaan vielä vähene.

Herää huoli, miten varmistetaan työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun riittävä henkilöstöresursointi TE-toimistojen osalta? TYP-lain mukainen verkostoyhteistyö asiakaslähtöisenä, yksilöllisenä ja räätälöitynä palveluna edellyttää TE-toimistolta enemmän henkilöstöresursseja ja työntekijöiden ajallista panostamista asiakkaisiin kuin perustyö. Tällä hetkellä kunnat ovat resursoineet TYP-työhön selkeästi enemmän henkilöstöresursseja kuin TE-toimisto, joten TE-toimiston osuutta ei ole varaa pienentää lainkaan.

Lisäksi määräaikaishaastattelut saattavat entisestään suunnata TE-toimiston työntekijäresursseja pois TYP-työstä. Määräaikaishaastattelut eivät yksinään riitä vaikeammin työllistyvien kohderyhmälle, vaan palvelutarve pitää arvioida perusteellisemmin, jotta palvelut pystytään kohdentamaan työttömille asiakaslähtöisesti, vaikuttavasti ja taloudellisesti järkevästi.

Talousarviossa tulisi huomioida selkeämmin myös alueellisten työllisyyskokeilujen tarpeet. Esimerkiksi määräaikaishaastatteluihin osoitetut resurssit tulisi ohjata asiakasmäärien ja palvelutarpeen suhteessa kokeiluihin. Nyt lisärahoitus on ilmeisesti ohjattu TE-toimistoihin vaikka asiakaskohderyhmä on kokeilussa.

Työllisyydenhoidon aktiivimallin käyttöön otto

Työnhakijan roolia työnhaussa lisätään, mikä on lähtökohtaisesti hyvä asia. On kuitenkin huomioitava työttömien ryhmän heterogeenisuus ja se, miten varmistetaan, että työllistymistä edistävät, oikea-aikaiset palvelut ovat kaikkien työttömien saatavilla.

Eri palvelutarpeisiin kohdennettuja palveluja tulee olla riittävästi ja riittävän kattavasti ja tasapuolisesti saatavilla. Ilman kattavaa palveluvalikkoa päädytään helposti tehottomuuteen, kun työttömän on sanktion uhalla osallistuttava siihen palveluun, joka kulloinkin on saatavilla, yksilöllisestä palvelutarpeesta riippumatta. Tämä saattaa passivoida, lannistaa ja lisätä työllistymisen esteitä entisestään. Palveluja tulee jatkuvasti myös kehittää vastaamaan erilaisia havaittuja palvelutarpeita; onko tämä huomioitu talousarviossa? Asiakkaan tarvetta vastaamattomat ja siten vaikuttamattomat palvelut tulevat yhteiskunnalle erittäin kalliiksi.

Yhtenä esimerkkinä tästä on raportointivelvollisuus haetuista työpaikoista. Raportointivelvollisuus ei välttämättä ole toimiva malli silloin, kun työttömyys on pitkittynyt ja mukaan on tullut työpaikan puuttumisen lisäksi muutakin työttömyyden aiheuttamaa problematiikkaa, esimerkiksi työ- ja toimintakyvyn rajoitteita ja terveyshaasteita, jotka olisi ratkaistava ennen uudelleen työllistymistä.

Työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun asiakkaiden palvelutarpeeseen vaikuttavat usein erilaiset työ- ja toimintakyvyn rajoitteet ja terveydentilaan liittyvät seikat. Aktiivimallissa olisi hyvä huomioida myös esimerkiksi erilaisiin terveydenhuollon ja kuntoutuksen avopalveluihin tms. osallistuminen aktiivisuuden osoituksena. Lisäksi monet vaikeasti työllistyvät tarvitsevat erilaisia tukiresursseja mm. työhönvalmentajia, kuntoutus-/työkykykoordinaattoreita avuksi palveluihin ohjautumisessa.

Aktiivimallin kautta työttömiä kannustetaan työhön ja osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin. Uudistuksen arvioidaan vähentävät määrärahatarvetta STM:n pääluokassa 9,5 milj. euroa v. 2018. Onko ennakko-oletus se, että työttömät eivät ole aktiivisia ja hakeudu palveluihin? Entä riittääkö 25 miljoonaa aktiivimallin toimeenpanoon? Jos varsinaista työtä ei ole tarjolla, miten varmistetaan, että työttömällä on mahdollisuus osallistua johonkin palvelutarpeensa mukaiseen, itseään kehittävään toimintaan, ettei tule sanktioiduksi?

Palkkatuki

Palkkatuen kohdistaminen erityisenä kohderyhmänä nuorille on hyvä asia. On kuitenkin varmistettava, että palkkatukea on riittävästi kohdennettu myös pitkäaikaistyöttömille. Esimerkiksi monialaisen yhteispalvelun asiakkaille palkkatukimahdollisuus on oleellisen tärkeä työllistymisen helpottamiseksi avoimille työmarkkinoille, mutta myös julkiselle sektorille ja välityömarkkinoille.

Yksityiset palveluntuottajat työllisyyspalveluissa

Yksityisten työvoimapalvelujen roolia lisätään, mikä on positiivista. Yksityisille palveluntuottajille maksettava tulosperusteinen palkkio ohjaa kuitenkin helposti palvelua epätasa-arvoiseen suuntaan eikä hyödytä vaikeammin työllistyviä.

Yksityisille palveluntuottajille maksetaan ainoastaan tuloksen perusteella (eteneminen koulutukseen tai työhön). Vaikeammin työllistyvien osalta näihin tuloksiin ei välttämättä päästä. Vaarana on, että yksityiset palveluntuottajat keskittävät työpanoksensa niihin työttömiin, jotka ovat helposti etenemässä avoimille työmarkkinoille ja joista on siten mahdollista saada tulospalkkio. Vaikeammin työllistyvien etenemiseen ei välttämättä panosteta ja he saattavat jäädä ilman palveluntarvettaan vastaavaa palvelua, jolloin heidän työ- ja toimintakykynsä sekä aktiivisuutensa laskee entisestään.

Herää kysymys, miten varmistetaan, että työttömän palveluntarve on arvioitu oikein yksityiselle palveluntuottajalle ohjattaessa? Jos esimerkiksi yksityiselle palveluntuottajalle (valtakunnallinen kokeilu, jossa asiakkuus kokonaisuudessaan siirretään yksityiselle palveluntuottajalle 6 kk ajaksi) ohjautuu työtön, joka ei hyödy eikä kykene vastaanottamaan palvelua, niin hän saattaa jäädä täysin yksin puolen vuoden ajaksi. TYP:ssä palvelutarpeen arvio on tärkeässä roolissa ja käytäntö on osoittanut sen oleellisen tärkeäksi oikeiden ja oikea-aikaisten palvelujen kohdentamisessa kullekin asiakkaalle.

Ohjaamotoiminta

Nuorten ohjaamotoiminnan vakinaistaminen ja psykososiaalisen tuen palvelupaketti ovat positiivia asioita. Ohjaamossa ja TYP-toiminnassa on paljon yhtäläisyyksiä: tarvittavat palvelut saadaan monialaisesti ”saman katon alta”. Positiivista on myös nuorten, joiden toimintakyky on selvästi alentunut, mahdollisuus saada ammatillisen kuntoutuksen palveluita ilman sairausdiagnoosia.

Koulutusreformi/Osaamisen kehittäminen

Puutteet osaamisessa ovat isossa osassa työttömyyden pitkittymisessä ja työelämään paluun esteenä. Työttömän kouluttautumista tulee tukea kaikilla mahdollisilla keinoilla, sekä nuorten että aikuisten. Kun työtöntä kannustetaan aktiivisuuteen, niin osaamispääoman hankkiminen tulisi olla priorisoitu tärkeimmäksi toimenpiteeksi/palveluksi, sekä yksilön että yhteiskunnan kokonaisuuden näkökulmasta.

Jatkuva haku koulutukseen ja mahdollisuus osatutkintojen suorittamiseen on hyvä. Huolta herättää se, miten koulutusreformi tulee vaikuttamaan pitkäaikaistyöttömien mahdollisuuteen kouluttautua. Olisiko pitkäaikaistyöttömien osalta järkevää hyödyntää kiintiöitä tms? Muuten he saattavat helposti jäädä koulutuksiin valituksi tulleiden ulkopuolelle. Toisaalta kiintiöt eivät saa itsessään ohjata valintamenettelyä ja siten johtaa tehottomuuteen ja vaikuttamattomuuteen.

On myös varmistettava tuki opintojen läpiviemiseksi opiskelijalle, jonka oppimisedellytykset ovat syystä tai toisesta heikommat tai opiskelukokemus on vanhentunutta. Opintojen henkilökohtaistamissuunnitelma, opinnollistamisen mahdollisuudet sekä muu opintojen räätälöinti tukee pitkäaikaistyöttömien opiskelua.

Talousarviossa mainitaan, että mahdollistetaan työttömälle lyhytkestoinen opiskelu työttömyysetuutta menettämättä. Lyhytkestoista koulutusta ei ole määritelty; onko jatkossa mahdollista suorittaa esim. tutkintoja tai osatutkintoja työttömyysetuudella? Esimerkiksi ammatillisten tutkintojen kesto on vähintään kaksi vuotta; millä etuudella työttömän on mahdollista saattaa opintonsa loppuun?

Työttömyysturva

Työttömyysturvan osalta huomio kiinnittyy niin sanottuun aktiiviseen vs. passiiviseen työttömyysturvaan, kun arvioidaan korvauspäivien määrää. Työttömyysasteen ennakoidaan laskevan, joten myös työttömyyskorvauspäivien määrän oletetaan laskevan. Aktiivimallilla kannustetaan työttömiä lyhytkestoiseenkin työhön sekä osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin. Palveluihin osallistumisen ajalta maksettavaa työttömyysturvaa sanotaan ns. aktiiviseksi työttömyysturvaksi.

Talousarviossa oletetaan, että aktiivimallista huolimatta korvauspäivien määrä myös työllistymistä edistävien palveluiden ajalta eli aktiivinen työttömyysturva vähenee. Herää ajatus, että oletetaanko, että työllistymistä edistäviä palveluja ei ole riittävästi saatavilla vai sitä, että työttömien ei oleteta hakeutuvan palveluihin. Kokemuksemme mukaan työttömät toivovat palveluja ja haluavat osallistua niihin, kunhan ne ovat asiakaslähtöisiä, oikein kohdennettuja ja asiakkaiden vaikuttaviksi kokemia. Tämä puolestaan edellyttää perusteellisesti tehtyä palvelutarpeen arviointia, riittävän kattavaa palveluvalikkoa sekä nykyisten että uusien palvelujen jatkuvaa kehittämistä.

Kanta-Hämeen työllistymistä edistävä yhteispalvelu

Tarleena Rantanen	Juha Isosuo	Jaakko Leskinen
Palvelupäällikkö K-H MYP Hämeenlinnan kaupunki	Apulaiskaupunginjohtaja Hämeenlinnan kaupunki	K-H MYP johtoryhmän pj Forssan kaupunki